

บทที่ 1

การศึกษาความเป็นไปได้ในการขยายบทบาทของคณะพยาบาลศาสตร์ในการผลิตและพัฒนา ศักยภาพของบุคลากรทางการพยาบาลในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นสถาบันการศึกษาที่ผลิตพยาบาลมาแล้วหลายรุ่นตั้งแต่ปี พ.ศ.2517 มีการประเมินผลและปรับปรุงพัฒนามาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การเมืองและระบบสาธารณสุข ทำให้ความต้องการบุคลากรทางการพยาบาลในระดับต่างๆ จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของสังคมดังกล่าว ในปัจจุบันมีการขยายบทบาทโดยเปิดหลักสูตรที่ผลิตและพัฒนาบุคลากรตั้งแต่ ระดับปริญญาตรี จนถึงปริญญาเอก ทั้งในภาคปกติและภาคพิเศษ เพื่อให้บุคลากรทางการพยาบาลได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในระหว่างทำงาน รวมทั้งหลักสูตรต่อยอด เพื่อให้บุคลากรที่ทำงานในสาขาการพยาบาลที่มีวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรีมาศึกษา ซึ่งเป็นการผลิตและพัฒนาบุคลากรทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ทำให้คณะพยาบาลศาสตร์สามารถเป็นสถาบันที่มีศักยภาพในการพัฒนาและผลิตบุคลากรทางการพยาบาล เพื่อรองรับความต้องการของหน่วยงานและรับใช้สังคมได้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคใต้

เมื่อคำนึงถึงสภาพปัญหาและผลกระทบของชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้ พบว่า ภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายและการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการอยู่ร่วมกันฉันท์มิตรมาเป็นเวลาช้านาน อย่างไรก็ตามในความหลากหลายนั้น อาจมีบางพื้นที่ที่มีความเฉพาะของบริบททางวัฒนธรรมที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ โดยเฉพาะพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้ จากการประเมินสภาพปัญหาที่มีมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันในพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้ พบว่า ยังมีปัญหาหลายด้าน เช่น ความยากจนของประชาชน การขาดโอกาสทางการศึกษา รวมทั้งการมีโรคและภาวะเจ็บป่วยที่เกิดจากสภาพปัญหาทางสังคมสูงกว่าในพื้นที่อื่นๆ ได้แก่ อัตรารายและตายในมารดาและทารก การคิดเชื่อหนองพวย การเป็นโรคเรื้อน ภาวะโลหิตจาง และปัญหาสุขภาพจิต เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะยังมีความซับซ้อนและยากแก่การแก้ไขด้วยพบว่า มีภาวะขาดแคลนบุคลากรทางการพยาบาลและสาธารณสุขในการทำงาน อันเกิดจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ นอกจากนี้ยังพบว่า บุคลากรส่วนหนึ่งไม่ได้เป็นประชาชนในพื้นที่จึงมีโอกาสดำรงตำแหน่งสูง ดังนั้น การแก้ไขและลดปัญหาดังกล่าวจึงเป็นเรื่องเร่งด่วน ซึ่งต้องการการวางแผนและปรับกลยุทธ์การดำเนินงานทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อให้เหมาะสมกับยุคที่มีสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดภาคใต้

การแก้ไขปัญหาในระยะสั้นเพื่อให้เกิดความสงบและความปลอดภัยในชีวิตของประชาชนในสามจังหวัดภาคใต้จะอยู่ในความดูแลของรัฐเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญหาในระยะยาว จำเป็น

ต้องอาศัยความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่และการพัฒนาศักยภาพของประชาชนในสามจังหวัดอย่าง ต่อเนื่อง อันเป็นพันธกิจหนึ่งที่สำคัญของมหาวิทยาลัยที่ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมแก้ไข ดังนั้น การผลิตและ พัฒนาคณาจารย์ทางการแพทย์พยาบาลและสาธารณสุข จึงเป็นภารกิจที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการ พัฒนาศักยภาพคนในสามจังหวัดภาคใต้ เพื่อลดผลกระทบทางด้านสุขภาพและสังคม เมื่อทบพวณภารกิจ ของคณะพยาบาลศาสตร์ที่มีอยู่ในอดีต จะพบว่า นับตั้งแต่ปีการศึกษา 2540-2544 คณะพยาบาลศาสตร์มี วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สังกัดกระทรวงสาธารณสุขในภาคใต้ เป็นสถาบันสมทบในการผลิต พยาบาลหลักสูตร 4 ปี และ 2 ปี โดยปรับจากหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์มาเป็นหลักสูตร พยาบาลศาสตร์ จนกระทั่งสามารถแยกเป็นหลักสูตรที่เป็นอิสระได้ นอกจากนี้ยังพบว่า ความต้องการการ ขยายโอกาสทางการศึกษาทางการแพทย์ในกลุ่มเป้าหมายที่สำเร็จการศึกษาสาขาใกล้เคียงซึ่งมีระดับต่ำ กว่าปริญญาตรียังมีอีกมาก ซึ่งยังขาดการพัฒนาที่เป็นระบบและทำให้มีคุณภาพ โดยสรุปพบว่า ปัญหาและ ความต้องการบุคลากรในพื้นที่ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง และต้องการการพัฒนาในเชิงคุณภาพในระดับหนึ่ง ด้วย จึงอาจมีความจำเป็นต้องขยายบทบาทในการผลิตและพัฒนาคณาจารย์ทางการแพทย์เพื่อให้เกิดทาง เลือกที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการหรือปัญหาในพื้นที่อย่างครบวงจรและมีความยั่งยืน โดยใช้ทรัพยากรในพื้นที่ให้เป็นประโยชน์สูงสุด ได้แก่ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คณะต่างๆที่เกี่ยวข้องของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ร่วมกับวิทยาลัย พยาบาล และหน่วยงานในสาธารณสุขทุกแห่งของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้วยเหตุผลดังกล่าว การปรับแผนยุทธศาสตร์ในการผลิตพยาบาลเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมจึงเป็นเรื่องเร่งด่วน และมีความสำคัญต่อการลดและแก้ไขปัญหาในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของโครงการ

วัตถุประสงค์หลัก

รวบรวมและวิเคราะห์แนวคิด ประสบการณ์ ความพร้อม อุปสรรค ขั้นตอนและรูปแบบในการ พัฒนาบทบาทของคณะพยาบาลศาสตร์เพื่อการผลิตหลักสูตรทางเลือกที่เหมาะสมกับพื้นที่ รวมทั้งแนว ทางในการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพบุคลากรในลักษณะการเป็นหุ้นส่วนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

วัตถุประสงค์เฉพาะและความครอบคลุมของการศึกษา

1. วิเคราะห์หลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษาในสาม จังหวัดภาคใต้ที่สามารถผลิตบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขในทุกระดับ รวมทั้งหลักสูตรที่มี การจัดการเรียนการสอนแบบระบบทางไกลหรืออาศัยพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพได้
2. ศึกษาสถานภาพและบทบาทของหน่วยงานทางวิชาการระดับคณะและภาควิชาที่อยู่ใน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ทั้งวิทยาเขตหาดใหญ่และปัตตานี รวมทั้งวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี วิทยาลัยสาธารณสุขสิรินธร และหน่วยงานในระบบสาธารณสุขรวมทั้งโรงพยาบาลในพื้นที่สามจังหวัด

ซึ่งอาจเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน จัดการเรียนการสอน ประเมินผล ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพและความเข้มแข็งของบุคลากรในระบบสาธารณสุข

3. ศึกษาสถานภาพและบทบาทของบุคลากรกลุ่มเป้าหมายในระดับต่างๆ อันเกิดจากผลผลิตของหน่วยงานในระบบสาธารณสุขในพื้นที่ ซึ่งรวมถึงฝ่ายการพยาบาลในโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไป โรงพยาบาลชุมชน และสาธารณสุขจังหวัดและอำเภอในสามจังหวัดภาคใต้ เพื่อวิเคราะห์แนวทางการบูรณาการและความสนใจ ทั้งในระดับนโยบายและพันธะสัญญาในด้านความร่วมมือและการเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาระบบการดูแลในพื้นที่ ศักยภาพ ข้อจำกัด และความจำเป็นหรือความต้องการการพัฒนา เพื่อการมีส่วนร่วมในการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางการพยาบาลที่สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาในพื้นที่

4. ศึกษาความคิดเห็นต่อคุณสมบัติและบริบททางการดูแลของพยาบาลที่ชุมชนต้องการจากทัศนคติของชุมชน ผู้นำชุมชนในพื้นที่ทุกวัฒนธรรมหลักในสามจังหวัดภาคใต้ ผู้นำด้านสาธารณสุขและการพยาบาล สมาคมหรือชมรมพยาบาลที่มีบทบาทของภาคใต้

5. ศึกษารูปแบบการเรียนการสอนและทางเลือกต่างๆ ของการจัดหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตทั้งในระบบปกติและพิเศษ

6. ให้ข้อเสนอต่อหน่วยงานที่เป็นหุ้นส่วนต่อการพัฒนาในทุกด้านที่นำไปสู่การจัดหลักสูตรที่มีความเป็นไปได้จริงและแผนกลยุทธ์ในการดำเนินงานต่างๆ เพื่อสู่ความสำเร็จ

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังกล่าวจึงแบ่งชุดโครงการนี้เป็น 6 โครงการย่อย คือ
โครงการย่อยที่ 1 การวิเคราะห์หลักสูตรพัฒนาบุคลากรของสถาบันการศึกษาพยาบาลในพื้นที่ภาคใต้ในปัจจุบัน

โครงการย่อยที่ 2 สถานภาพและบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานในระบบสาธารณสุขที่มีต่อการขยายบทบาทของคณะพยาบาลศาสตร์ในการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางการพยาบาลและสาธารณสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

โครงการย่อยที่ 3 สถานภาพความต้องการของผู้เรียนและแนวทางความร่วมมือในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางการพยาบาลและระบบการดูแลในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

โครงการย่อยที่ 4 การศึกษาความคิดเห็นของชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อคุณสมบัติและบริบทการดูแลของพยาบาลที่ชุมชนต้องการ

โครงการย่อยที่ 5 รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของพยาบาลผู้ปฏิบัติงานในสถานการณ์สุขภาพ และบริบทสังคม วัฒนธรรม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

โครงการย่อยที่ 6 ทิศทางและแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาศักยภาพบุคลากรทางการพยาบาลที่เป็นไปได้ในพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้

ซึ่งจะนำเสนอในรายละเอียดเป็นบทๆ ต่อไป

ขอบเขตของการศึกษา

เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพและปริมาณ เพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางการพยาบาลเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่ 3 จังหวัด โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม สังเกต และวิเคราะห์ สํารวจข้อมูลจากเอกสารและบุคลากรหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่เดือน เมษายน 2548- ตุลาคม 2548

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการศึกษาทำให้เข้าใจขอบเขตและขนาดของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรและผลิตบุคลากรทางการพยาบาลทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อเป็นพื้นฐานนำไปสู่การวิเคราะห์แนวทางและแก้ปัญหาโดยกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยใช้ปัญหาชุมชนในพื้นที่เป็นโจทย์สำคัญ รวมทั้งให้ข้อเสนอต่อหน่วยงานที่เป็นหุ้นส่วนต่อการพัฒนาในทุกด้านที่นำไปสู่การจัดหลักสูตรที่มีความเป็นไปได้จริงและแผนกลยุทธ์ในการดำเนินงานต่างๆ เพื่อสู่ความสำเร็จ มีเครือข่ายทางวิชาการและการผลิตบุคลากรทางการพยาบาลในพื้นที่อย่างยั่งยืน